

פרשת **בְּלָק**

צִדְקַת מַעֲשֵׂה אֱמֻנָה – בָּלָק

וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֵת הַקְּלָלָה לְבָרְכָה... - מהו סוד כוחה של הקללה?

"גיבורי" הפרשה שלנו הם שני שונאי ישראל, **בָּלָק** מלך מואב, המזמין אליו בדחיפות את "נביא" אומות העולם, **בלעם בן בעור**, מצאצאיו של **לבן הארמי**, כדי שיקלל את עם ישראל. בלעם בא לקלל, אך בסופו של דבר נמצא **מברך**. הקב"ה שם בפיו, בעל כורחו, ברכות מאליפות לראשו של עם ישראל. מעניין שבפרשתנו אין זכר לשורש **ק.ל.ל**, ולמילים הנגזרות ממנו, ובמקומו, נזכרים שמות-פועל נרדפים כמו, "לְכָה נָא אֲרָה לִי אֵת הָעָם הַזֶּה", או "קִבְּהָ לִי אֶתוֹ". רק בספר דברים, מסכם משה את תוכן פרשתנו בפסוק וחצי, "וַאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֶיךָ אֵת בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם נְהַרִים לְקַלְלֶךָ: וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמַע אֶל בַּלְעָם וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֵת הַקְּלָלָה לְבָרְכָה כִּי אֶהְיֶה ה' אֱלֹהֶיךָ".

יש מקום לשאול, מה טיבן של **ברכה וקללה**, כשהן יוצאות מפיו של בן-אנוש? האם יש בהן ממש? ומדוע נקראו בשמות אלה? מה משמעותם של שרשים אלה, ומה הם באים לבטא, מצד פנימיותם?

קל יותר לקבל ולהבין את כוחה של הברכה, שהרי הקב"ה ציווה את הכוהנים "כֹּהֵן תִּבְרַכְכוּ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אך מעצם העובדה שהקב"ה הופך את **הקללה** של בלעם ל**ברכה**, שבאה להיטיב ולהוסיף, משמע שעניינה של הקללה להרע ולהחסיר. כמו שהקב"ה נתן את הכוח לברך, כך נתן הקב"ה לאדם גם את הכוח לקלל. וכמו שכדי שהברכה תתממש, נדרש קיומם של תנאים מוקדמים, כך גם כוחה של הקללה מוגדר ומוגבל.

כיצד מקללין? אצל **בָּלָק** וגם אצל **בלעם** אפשר לראות את החשיבות הגדולה המיוחסת ל**מקום** ממנו "נכון" לקלל. אם נתייחס למקומות ש**בָּלָק** מציע ל**בלעם**, הרי התורה מעידה לגבי המקום הראשון, "וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם". לאחר כשלוש הניסיונות הראשונים, מבטיח **בָּלָק** ל**בלעם**, "לְךָ נָא אֶתִּי אֶל מְקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפְסָ קֶצֶהוּ תִרְאֶה וְכִלּוֹ לֹא תִרְאֶה". מה משמעותה של ראייה זו? ובמיוחד לאור עדותו של בלעם על עצמו, "נָאִם בַּלְעָם בְּנֵוֹ בְּעוֹר וְנָאִם הַגִּבּוֹר שְׂתֵם הָעֵינָן?"

כדי שהקללה תתפוס, על ה**מקלל**, לשלב את כוח הדיבור שלו עם "כוח הראייה". לשם כך דרושה '**עין רעה**', הסתכלות שלילית על המקולל, חיפוש אחר נקודות תורפה וחסרונות שקיימים בו, והעצמתם. **לקלל** זה גם ההיפך מ**לכבד**. **לכבד**, מלשון **כָּבַד**, משמעותו לתת ל**מכובד**, ביחסו כלפיו, את ה**משקל** הראוי לו. וכדברי רש"י, "כל **קְלָלָה** שבמקרא, לשון **הקל** וזלזול". תנאי הכרחי ומוקדם ל**קללה** הוא יחס של **קלות** ראש וזילות מצידו של ה**מקלל**, התייחסות אל ה**מקלל**, כאל משהו **קל** וחסר ערך, **זלזל**, "כַּמֶּץ אֲשֶׁר תִּדְפְּנוּ רוּחַ", קש, קשקוש.

היבט נוספת של **הקללה** הוא כעס ושנאה מצידו של ה**מקלל**, הרואה עצמו פגוע מעצם קיומו של ה**מקלל**, ומוכן היה, אילו רק ניתן, ל**קלות** (משרש **ק.ל.ה**) אותו בתנור, להשפילו ולגלות את **קלונו** ברבים (להאדים את פניו מבושה). **הקללה** נועדה ל**קלקל** (להחסיר ערך, לעשות **קל**) את תדמיתו של ה**מקלל** ואת הטוב שבו. בכל אדם יש חסרונות, וההתמקדות בשלילי שבו, גם בלי לקלל אותו, כמו מעצימה את השלילה וגורמת לה לכסות ולהאפיל על הצדדים הטובים שבו. ראייה זו, האוחזת בנקודות התורפה שלו, הופכת להיות מעין **קטרוג** בפני שמיים, המזמין את **מידת הדין** להיכנס מבעד לפרצה זו, ולהיפרע מאותו אדם.

כעת יכולים אנו להבין, מדוע היה על **בלעם** לראות רק את **קצהו** של עם ישראל ולא את **כלו**. המלה **קצה** מייצגת את השוליים הקיצוניים השליליים, את ה**קוצים** שבשולי העם, ורק בהם רוצה בלעם להתמקד. הוא עובר על דברי חז"ל "הווה דן את **כל** האדם לכף זכות", ואינו רוצה לראות את המכלול, כדי שהכף לא תיטה "חלילה" לכף זכות. הוא מכנה את עצמו "שְׂתֵם הָעֵינָן" דהיינו, אוטם את עינו מלראות כל דבר חיובי וטוב בעם ישראל. **בָּלָק**, מרגיע אותו באשר למקום אליו הוא לוקח אותו, "אֶפְסָ קֶצֶהוּ תִרְאֶה וְכִלּוֹ לֹא תִרְאֶה". כי יודע בלעם, שאם יראה את **כל** ישראל, **כליל** המעלות, לא תוכל **קללתו** לתפוס. כדי לחזק ולהעצים את הקטרוג, הוא מעלה קרבנות כדי להבליט את "אהבת הבורא" המפעמת בו כביכול, לעומת אותו "מוקצה מחמת מיאוס", בו הוא מנסה להתמקד. ובסייעתא דשמיא, **בלעם** בא ל**קלל** ומצא את עצמו **מברך**, "מה טובו אהליך יַעֲקֹב...".

מהו עניינה של הַבְּרָכָה? השורש ב.ר.כ מופיע בתורה לראשונה, ביום החמישי לבריאה ומתייחס לפרייה ורבייה, "וַיְבָרֵךְ אֶתְּם אֱלֹקִים לְאֹמֵר פְּרוּ וּרְבוּ". דבר זה מלמד על הַבְּרָכָה, שמהותה הכפלה וריבוי, של טוב קיים. מהות זו מרומזת גם באותיות השורש ב.ר.כ, המאפיינות בתכונה ייחודית מספרית, שאין באף אחת מהאותיות האחרות. כל אחת מאותיות אלה מייצגת ערך מספרי כפול מזה שמייצגת האות הקודמת לה באלף-בית (א+א=ב, ק+ק=ר, י+י=כ). לכן, כדי להתברך בדבר מה, חשוב שברשותו של המבקש להתברך, ימצא כבר, וְלוּ מעט, מאותו דבר מבוקש, השייך לו. כלומר שנכון לעשות קודם השתדלות להשיג בדרך הטבע, ורק אחר כך לבקש שתשרה בו הַבְּרָכָה (במעשה ידיו, בממונו ובכל אשר לו).

ומכיוון שחשיבות רבה יש לראייתו של הזולת, את מה שברשותנו, עלינו להיזהר שלא להכשיל את הזולת, ב"לא תחמד" למשל. אדם המפגין את עשרו לראווה, כמו 'מנקר עיניים' וגורם לאחרים לחוש קנאה כלפיו. קנאה זו מַתְּרָגֶמֶת למעין טרוניא, שכדי להצדיק אותה, מעלה "הַמְקַטֵּר" (המקטרג) כל מיני חסרונות של אותו בעלים, חסרונות השוללים לכאורה את ההצדקה, לזיכוי בשפע כה רב. עין רעה זו, אכן עלולה להשפיע לרעה. לכן הורונו חז"ל לנהוג בצניעות, "אין הַבְּרָכָה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין".

מאידך, כדי שהברכה תתפוס, כדאי לקיים את דרשת חז"ל, "טוב עין הוא יְבָרֵךְ". כלומר, שכדי לברך מישהו באמת, לא די בכך שהמברך יקרא את הברכה מן הניר, או יחזור "כמו תוכי" על נוסח השגור בפיו, אלא, עליו להעריך את המתברך באמת, ולראות בו מי שאכן ראוי לכל הטוב שהוא מבקש להרעיף עליו. ברור שאם בתוך תוכו אין הוא מעוניין שחברו (המתברך) יצליח יותר ממנו, או יהיה עשיר ממנו, אזי אין זו ברכה. וכאשר נזכה בע"ה להיות 'טובי עין', אזי נוכל לברך באמת, מכל הלב והנשמה, ואז עשויה ברכתנו להתקבל. ועל ברכה הבאה מעומק הלב, אמרו חז"ל, "לא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך". אל תזלזל בברכתו של אדם פשוט, אף אם אינו רב גדול או צדיק יסוד עולם, שהרי "קרוב ה' לְכָל קְרָאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בְּאֵמֶת".

בלק מבקש מבלעים "לְכֶּה נָא אֶרֶה לִי אֵת הָעַם הַזֶּה". מה פשר השימוש בשורש זה? לפי הפשט, מדובר בשורש א.ר.ר, המקביל ל-ק.ל.ל. מדרש רבה מביא גם חלופה אחרת, המשייכת את הפועל לשורש א.ר.ה. משמעותו של פועל זה היא איסוף תאנים (בדומה לבציר ענבים ולמסיק זיתים). ומדוע נבחר שורש זה דווקא? מה מייחד את אריית התאנים, לעומת בציר הענבים ומסיק הזיתים למשל? פעולת האיסוף של הפירות האחרים, נעשית כמבצע רציף. עוברים מגפן לגפן למשל, ובוצרים את כל האשכולות. כל האשכולות מבשילים באותו המועד, פחות או יותר, מה שאין כן לגבי התאנה. בקיץ מבשילות התאנים בקצבים שונים מאוד, ובכל אחד מעצי התאנה, מצויות בו בזמן, תאנים בשלות העומדות לנשור בכל רגע, מחמת כובדן, ופגים, הרחוקים מאוד מהבשלה. לכן, בנויה אריית התאנים על סיבוב יומיומי בין כל עצי הפרי, ואיסוף של התאנים הבשלות בלבד, עד תום העונה.

מכיוון שברור לבלק, שלא ניתן לפתור את הבעיה שלו עם העם הנבחר של הקב"ה, בעימות רוחבי וחזיתי, הוא חושב על "פתרון זוחל", לטווח ארוך. הוא כמו אומר לבלעים, ידוע לך שכוחו של עם ישראל באחדותו. כל יהודי הוא בגדר אות בספר תורה, ודי בחסרונה של אות אחת, כדי לפסול את הספר כולו. הבה נאמץ אפוא את גישתו של עמלק, "אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ". די לי בתאנים בודדות, ביהודי מפעם לפעם, כדי להחליש את עם ישראל ולפורר אותו, עד כדי הבסתו בסופו של התהליך. בלעים קולט את המסר, אך עושה שימוש בשורש אחר, "מֵה אֶקֶב לֹא קֶבֶה אֶל...". הוא משתמש בשורש נ.ק.ב. די בנקב קטן בתחתית הספינה, כדי להטביע אותה. הוא מחפש לפרוץ את הפרצה הקטנה בסכר, ולגרום לשטפון. אך עם כל ה"קלות" שבקללה, "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל". במידה כנגד מידה, עוד קודם שפתח בלעם את פיו, ניקב הקב"ה את לשונו המושחזת, ובלשון חז"ל "שם חכה בפיו", "וַיִּחַפֵּךְ ה' אֶלְקֵיךָ לָךְ אֵת הַקְּלָלָה לְבְרָכָה".

דבר חסידות

אל תהי דן יחידי (מסכת אבות): כאשר אדם דן את עצמו ובודק את מצבו הרוחני, אל יעשה זאת בינו לבין עצמו. ייקח לו חבר, שיעזור לו להעריך את עצמו באמת. (ליקוטי שיחות - הרבי מליובאוויטש)

שבת שלום ומבורך

חנן חנן

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.